

ІНТЕГРАЦІЙНІ ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ІНСТИТУЦІЙНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА МИТНОГО СОЮЗУ

На основі компаративного аналізу динаміки ефективності інститутів в країнах ЄС, Митного союзу та в Україні обґрунтовано інституційні перспективи та ризики реалізації інтеграційних прагнень України, які дають підстави вважати, що приєднання України до європейського інституційного простору не призведе до вирівнювання інституційного розвитку, в той же час може дестабілізувати соціоінституційне середовище країни. Показано, що суперечності реалізації вектору інтеграції в напрямку Митного союзу можуть бути мінімізовані завдяки подібності економіко-інституційних моделей розвитку Росії та України.

Ключові слова: динаміка інституційної ефективності, ЄС, Митний союз, Україна.

Постановка проблеми. Сучасні процеси посилення тенденцій регіоналізації на пострадянському просторі та в європейській системі координат наражають Україну на небезпеку однозначного вибору вектору інтеграції, при цьому як європейський, так і проросійський напрями є доволі суперечливими як в економічному, так і в інституційному та соціогуманітарному контексті, в той же час цей історичний вибір буде зроблено, що зумовить посткризові перспективи розвитку нашої країни, неоднозначні та проблематичні в будь-якому випадку.

Аналіз останніх публікацій. Проблеми реалізації інтеграційних намагань України, їх економічні, фінансові та інституційні ефекти глибоко досліджуються в роботах провідних українських економістів, серед яких слід назвати академіка В. М. Гейця [1; 2; 3], академіка Ю. М. Пахомова [12], чл.-кор. НАНУ А. А. Гриценка [4; 5; 6], чл.-кор. НАНУ Сіденка В. Р. [13; 14], чл.-кор. НАНУ Л. В. Шинкарук [7], д.е.н. О. В. Кузнецова [10; 11] та інших.

Метою даної роботи є спроба оцінити інтеграційні перспективи України на основі аналізу динаміки інституційної ефективності в країнах Європейського Союзу та Митного союзу та виявити ризики реалізації того чи іншого вектору інтеграції.

Результати. Сучасний етап розвитку глобального економічного і соціоінституційного простору характерний посиленням протиріч в інституційному розвитку, викликаних конфліктом між неоднорідністю і різноманіттям складових інституційного середовища національних систем і домінуванням уніфікованих моделей і принципів наднаціонального узгодження та взаємодії. Розвиток процесів глобалізації та виходу економічної і фінансової активності на наднаціональний рівень вимагав конвергенції, а потім і єдності механізмів адміністрування виробничих, торговельних і фінансових операцій. При цьому в глобальній ієрархії була вибудована інституційна вертикаль, що підтримує панування наднаціональної доцільності та здійснює тиск на національні інтереси суверенних держав. В умовах кризи ці протиріччя особливо загострилися, і здавалося б вкрай необхідні тісна консолідація і єдність світового співтовариства у прийнятті антикризових заходів для ряду держав обернулися соціоінституційними дисбалансами, а в граничних випадках – катастрофами.

Особливо наочно ці тенденції проявляються сьогодні в європейському економіко – інституційному просторі. Безумовно, ідеї про необхідність розвитку наднаціональної взаємодії для забезпечення сталого розвитку окремих країн і світової економіки, в цілому, не нове явище економічної думки. Інша справа, що з кожною новою кризою ця аргументація все більш працює на зміцнення наднаціонального рівня прийняття рішень, а в сучасних умовах вона переросла в ідеї «глобального управління», які, до речі сказати, вперше були озвучені європейськими офіційними особами¹, а сьогодні все активніше реалізуються на практиці шляхом вживання заходів антикризового впливу, рекомендованих глобальними координаторами, в середовищі національних держав.

¹ Активним провідником ідей глобального управління є, зокрема, Ж.-К.Тріше, який у 2010 році на конференції в Марокко заявив про необхідність створення системи, яка б включала сукупність наднаціональних інститутів і наднаціональних законів, що регулюють транскордонні потоки капіталу. У ході боротьби з кризою заходи глобального управління та координації поступово реалізовувалися не тільки в системі фінансових ринків, а й в інших сферах світової економіки.

Часто побічним ефектом цих процесів стає руйнування родючого інституційного шару – деформуються інститути, що відповідають за інноваційну здатність суспільства. Йдеться, зокрема, про Грецію, в якій на вимогу МВФ, починаючи з 2011 року, здійснюється всебічна лібералізація сектора послуг, яка на сьогодні призвела до обвалення закритих професійних ринків, розвитку деформованого конкурентного середовища, нав'язаного ззовні, руйнування глибинної династійної бізнес-традиції, зниження рівня довіри, руйнування патріархального сектора (як джерела інноваційної спроможності грецького суспільства). Лібералізація в Греції зумовила довгострокові економічні та соціоінституційні диспропорції, несумісні з завданнями виходу з кризи [8].

Покажемо у цьому контексті є і досвід Кіпру, який свідчить про домінують Європейських національних органів по відношенню до національного уряду при недавньому введенні податку на депозити як заходу фінансової стабілізації в країні, що призвело до суттєвих деформацій інституту довіри. Так у відповідь на міжнародний тиск уряд Кіпру погодив з «трійкою» міжнародних кредиторів (Єврокомісією, Європейським центральним банком і Міжнародним валютним фондом) введення разового надзвичайного збору у розмірі 20 % з депозитів понад 100 000 євро в найбільшому банку країни Bank of Cyprus. З аналогічних вкладів в інших банках країни було запропоновано зняття одноразового податку в розмірі 4 %.

Очевидно, що європейські інтеграційні принципи та механізми їх реалізації спрямовані на посилення координуючого впливу при нівелюванні інституційних особливостей національних держав, що активно виходять на поверхню в кризових умовах. Такий підхід у довгостроковій перспективі є вкрай ризиковим в першу чергу для самого Європейського Союзу, оскільки може призвести до посилення інституційних дисбалансів, що викликають явне бажання країн-учасниць, скажімо Греції, щодо повернення до позаблокового існування, що безумовно послаблює геополітичний статус ЄС і формує основи майбутніх економічних дисбалансів.

Головний урок європейської інтеграції, який необхідно прийняти до уваги країнам, що ініціюють об'єднавчі процеси або приймають участь в них, це необхідність реалізації комплементарного підходу², який передбачає системну єдність, цілісність, відносну самостійність і відповідальність країн – учасниць як взаємодоповнюючі принципи інтеграції, які забезпечують збалансованість рівнів інтеграції всіх сфер економічного простору. В ЄС єдність принципів не дотримувалася.

Процес, який кваліфікувався як поступовий рух до більш глибокої інтеграції, насправді був інтеграцією фрагментарною: спочатку – для реалізації інтересів окремих суб'єктів, потім – галузей, ринків. Сфера фінансових операцій була високо-інтегрованою, адже перші кроки з лібералізації європейського фінансового простору були здійснені ще в середині 60-х років 20 ст. В той час монетарна інтеграція була більше політичним кроком, ніж економічним, а її умови були виконані країнами – кандидатами на вступ до Єврозони частково [9].

Монетарна інтеграція мала інверсійний характер [9], оскільки була реалізована слідом за активною фінансовою лібералізацією, зумовивши суттєві дисбаланси фінансового характеру. Тому створення єдиного монетарного простору, яке мало стати етапом досягнення вищої точки інтеграції, коли органічно з'єднані між собою в загальноєвропейському просторі економічні суб'єкти використовують єдину валюту, стабільність якої забезпечує загальноєкономічну стабільність, зростання зайнятості і ефективний інноваційно-інвестиційний процес, насправді показало, що грошово-кредитна єдність може виступати перешкодою економічної стабілізації в країнах з певною структурою економіки і певними інституційними та економічними особливостями.

Також слід усвідомлювати, що не завжди об'єднуювальні процеси в Європі відображали національні інтереси всіх сторін інтеграції, при цьому вони (інтереси) залишалися певним інституційним навісом над інтеграцією, активний вплив якого нівелювався фінансовими вливаннями, проте в умовах дефіциту ліквідності цей шлях інтеграції автоматично стає неефективним і ризиковим.

Оскільки в ЄС наднаціональний рівень прийняття рішень не є рівнем реалізації загальноєвропейського суспільного інтересу (через відсутність останнього), частим явищем буде конфлікт між наднаціональними та національними інститутами. При цьому широко поширена думка про високий рівень ефективності європейських інститутів насправді не має під собою доказового ґрунту, – ефективність інститутів в різних країнах Європи суттєво різниться.

Ці аргументи повинні сьогодні враховувати Україну, реалізуючи свої інтеграційні плани, адже прагнучи до Європи, ми повинні усвідомлювати, що можливість інституційної адаптації у нас буде мізерною, як показує, скажімо, досвід Греції та Болгарії, в той же час ризики втрати досягнутої стабі-

² Комплементарність - така взаємодія елементів системи, при якому вони виявляються взаємозалежними і доповнюють один одного, залишаючись відносно самостійними, - методологічний підхід проф. Гриценка А. А.

льності, нехай навіть деформованої, але все ж стабільності, в умовах домінанти наднаціонального регулювання істотно збільшуються.

Говорячи відверто, суперечливим в інституціональному контексті для України є і вектор інтеграції в Митний союз, оскільки інституціональна ефективність в державах МС залишає бажати кращого. У теж час при прийнятті відповідних рішень важливо керуватися аргументом, наскільки Україна зможе реалізувати комплементарний характер інтеграції при виборі ЄС чи МС, інакше кажучи, наскільки Україна збереже свою системну цілісність і слабку, але все ж ідентичність.

Для обґрунтування інтеграційних перспектив України було проведено дослідження інституціональних просторів країн ЄС, Митного союзу і України на основі методики Світового банку Worldwide Governance Indicators [16], введеної в науковий обіг в 1996 році. Вона передбачає оцінку інституційної ефективності країн за наступними критеріями: захист прав громадян та підзвітність держави, ефективність державного управління, політична стабільність і відсутність насильства, якість регуляторної політики, якість правових інститутів, антикорупційний контроль. Використовувані в аналізі дані представляють собою статистичні узагальнення опитувань дослідницьких наукових центрів, фірм, приватних осіб, агентств, неурядових організацій, а також інших організацій громадського сектору. На основі результатів кожного з проведених обстежень складаються індивідуальні індикатори, які потім агрегуються в 6 зведених індексів, за якими проводиться ранжирування ефективності інститутів, значення яких коливається від -2,5 (найгірший показник) до 2,5 (кращий показник) [16].

При оцінці динаміки інституційної ефективності країн ЄС приймалися до уваги різні етапи приєднання до інтеграційного об'єднання, а отже і різна тривалість інституційної адаптації кожної країни.

У цьому контексті в загальному процесі інтеграції ми виділяємо шість хвиль. Перша хвиля – Бельгія, Франція, Німеччина, Італія, Люксембург, Нідерланди (1957 р.). Друга хвиля – Великобританія, Ірландія, Данія (1973 р.). Третя – Греція, Іспанія, Португалія (1981 р., 1986 р.). Четверта – Австрія, Фінляндія, Швеція (1995 р.). П'ята – Кіпр, Чехія, Естонія, Угорщина, Латвія, Литва, Мальта, Польща, Словаччина, Словенія (2004 р.). Шоста – Румунія, Болгарія (2007 р.). (Хорватія, яка приєдналася до ЄС в 2013 році, не враховується в аналізі, адже поки немає даних щодо її постінтеграційної інституційної динаміки).

Для ілюстрації оцінок інтеграційних перспектив України наведемо приклади динаміки інституційної ефективності в країнах ЄС, МС і України.

Індекс захисту прав громадян та підзвітності держави Країни ЄС.

В контексті захисту прав громадян та підзвітності держави європейський інституційний простір є неоднорідним: для країн 1 – 4 хвиль інтеграції значення індексу коливаються в межах від 0,82 (мінімальне значення в Греції в 2011 році) до 1,83 (максимальне значення в Данії в 2004 році); в склад ЄС входять країни, що традиційно демонструють найвищі серед країн світу показники ефективності інститутів – Данія, Люксембург; траєкторії динаміки ефективності інститутів захисту прав громадян є приблизно однаковими: висхідна до 2004–2005 рр. і низхідна або коливальна після 2004–2005 рр. Що стосується зміни індексу після 2008 року в умовах розгортання кризових тенденцій, то у випадку Бельгії, Нідерландів та Люксембургу не спостерігається чітких низхідних трендів, тоді як для Франції, Німеччини, Італії, Греції, Іспанії, Португалії 2008–2011 рр. стали періодом падіння значення індексу. В Великобританії з 2005 року триває тенденція до зниження цього показника інституційної ефективності.

Для країн, що приєдналися до ЄС після 2004 року, ситуація щодо захисту прав громадян є більш диференційованою, тут неможливо виділити чіткі тенденції, а показники індексу коливаються в різних країнах по-різному: найвищі значення індексу в Словенії, Естонії, Польщі, на Мальті та Кіпрі (дещо більше 1); найнижчі – в Болгарії та Румунії (в 2011 – 0,47 та 0,41 відповідно). Загалом можна зробити висновки щодо відсутності в Європейському Союзі єдиного інституційного поля щодо захисту прав громадян, інституційний простір сегментований, причому очевидною є наявність депресивних країн: Румунії та Болгарії, більшість країн в сучасних умовах знаходяться на низхідній фазі інституційної динаміки (10 з 15 – країни 1-4 хвиль об'єднання, 7 з 12 – країни 5 та 6 хвиль об'єднання).

Країни Митного союзу.

Значення індексу захисту прав громадян та підзвітності держави знаходиться у від'ємній області для всіх трьох країн (Росії, Білорусі, Казахстану). Ефективність інститутів Білорусі є найнижчою (показники коливаються від -1,08 в 1996 році до -1,63 в 2011 р., найвищим показник індексу був в 1998 році – -0,86, найнижчого значення він досягнув в 2005 році – -1,77). З 1998 по 2005 р. тривало падіння ефективності інститутів захисту прав громадян, з 2005 по 2010 рік спостерігалася певна по-

зитивна динаміка зростання значення індексу, тоді як після 2010 року знов наявна негативна динаміка. Ефективність захисту прав громадян та підзвітності держави в *Казахстані* традиційно вище, ніж в Білорусі, крім того, динаміка оцінок інституційної ефективності більш стабільна (без надсильних коливань). Максимального значення показник індексу досяг, як і в Білорусії, в 1998 році – -0,74, мінімального значення – в 2011 році – -1,19. *Росія* демонструє найвищі серед країн МС показники ефективності захисту прав громадян і підзвітності держави, хоча з 2000 року спостерігається безперервна негативна динаміка: якщо в 2000 році показник індексу був на рівні – -0,39, то в 2009 році він досяг найнижчого значення – -0,96, з 2010 року відбуваються певні покращення в області захисту прав громадян, але незначні – показник зріс до -0,95 в 2010 р. і -0,94 в 2011 р.

Країни Митного Союзу не демонструють єдності інституційного простору в контексті ефективності захисту прав громадян, і Білорусь, незважаючи на певні позитивні тенденції розвитку після 2005 року, все ж таки показує наднизькі значення в порівнянні з Росією та Казахстаном; крім того, наближення траєкторій інституційного руху Росії та Казахстану відбулося не за рахунок висхідних тенденцій Казахстану, а за рахунок низхідних тенденцій в Росії.

Україна.

Показники інституційної ефективності України в контексті захисту прав громадян та підзвітності держави значно нижчі за європейські, здебільшого вони знаходяться у від'ємній області, з 2000 по 2005 рік значення індексу коливалися в межах -0,65 – -0,21. Період 2006 – 2009 рр. – це період позитивних інституційних зрушень в системі захисту прав громадян, в ці роки індекс досягає рівня 0,03, в 2008 р. – 0,05. В 2010 році було незначне погіршення – -0,14, в 2011 році ситуація почала змінюватись в позитивний бік – показник -0,10.

Індекс політичної стабільності та відсутності насильства

Країни ЄС.

Важливою особливістю індикатору політичної стабільності в Європейському Союзі є досить помірні показники індексу, максимального значення якого досягла Фінляндія в 2003 р. – 1,67. В склад ЄС входять країни, що традиційно демонструють найвищі серед країн світу показники ефективності інститутів в контексті політичної стабільності – Люксембург, Фінляндія, Швеція; в той же час серед країн 1-4 хвиль об'єднання є політично нестабільні країни, показники яких знаходяться у від'ємній області (в 2009 році: Іспанія – -0,33 та Греція – -0,18); крім того, для таких країн, як Франція, Німеччина, Великобританія, Греція, Іспанія спади були дуже значними. Як і у попередньому випадку (при аналізі ефективності державного управління) країни, які в 2011 році демонструють найвищі показники індексу (Фінляндія (1,38), Швеція (1,26)), інтегрувались не у першій черзі – у 1995 р., і досягали високої інституційної ефективності, знаходячись у позаблоковому статусі. Важливо також, що максимальних значень індексу політичної стабільності більшість країн досягли в кінці 1990-х на початку 2000-х (країни 1-4 хвиль об'єднання до 2002 року, крім Фінляндії, індекс якої був максимальним в 2003 році; забігаючи дещо вперед відмітимо, що більшість країн 5,6 хвиль – до 2003 р.), інакше кажучи «золоте століття» політичної стабільності країн ЄС вже минуло.

Країни Митного союзу.

В сучасних умовах серед країн Митного союзу максимальне значення індексу політичної стабільності та відсутності насильства у *Казахстані*, втім з 2009 по 2011 рік він знаходився на низхідній фазі, причому падіння було значним з 0,73 до -0,17. Загалом для Казахстану характерною є нестабільна коливальна динаміка: так, після зростання з 2000 по 2003 р., коли індекс досяг максимального значення 0,30, відбулося істотне падіння до 0,06, з 2004 до 2007 року тривали висхідні тенденції від 0,06 до 0,56. Мінімальним значення індексу було в 1996 – -0,52.

В контексті політичної стабільності та відсутності насильства *Білорусь* демонструє не найгіршу ситуацію, на певних часових інтервалах значення індексу перевищували казахські показники. Максимального значення індекс досяг в 2003 році 0,66, мінімального – -0,29 в 2010 році. Серед країн Митного союзу найгірші значення індексу політичної стабільності демонструє *Росія*, вони є постійно від'ємними. Мінімальним показник індексу був в 2004 році – -1,45, максимальним – -0,75 в 2008 році. Після 1998 року певне інституційне зближення в контексті ефективності забезпечення політичної стабільності можна спостерігати між Казахстаном та Білорусією, в той час як Росія, незважаючи на стабілізацію протягом 2009–2011 рр., знаходиться далеко позаду цих країн Митного Союзу.

Україна.

До 2006 року показники індексу політичної стабільності та відсутності насильства в Україні були також від'ємними і коливалися в межах: -0,26 – -0,51, втім в 2006 році відбулося значне зростання показнику з 0,00 до 0,18 в 2007 році, нажаль, послідує падіння в 2008–2009 рр. вивело Україну

знов в область від'ємних значень, але показники індексу протягом всього періоду спостережень були вищими за російські, і на сьогоднішній день знаходяться на рівні білоруських та казахських.

Висновки. *Загалом, враховуючи останні дані щодо інституційної динаміки в країнах ЄС* [16], можна зробити висновок, що приєднання України до європейського інституційного простору не приведе до вирівнювання інституційного розвитку, в той же час може створити ризики стабільності соціоінституційного середовища країни з наступних причин.

- Інституційний простір Європейського Союзу є сегментованим. Поряд з інституційно високо-розвиненими країнами (Фінляндія, Швеція, Данія, Нідерланди, Люксембург), існують й інституційно депресивні держави. Причому, серед країн з низькою інституційною ефективністю є як такі, що мали не багато часу для інституційної адаптації (Румунія, Болгарія, що приєдналися в 2007р.), так і такі, що стояли в авангарді інтеграційних процесів в Європі (Італія), або приєдналися в 80-ті рр. (Греція , Іспанія , Португалія). Таким чином, можна стверджувати, що не існує загального європейського рівня інституційної ефективності, на який могла б орієнтуватися Україна в процесі інтеграції до ЄС, оскільки цей рівень значно відрізняється в різних державах – членах ЄС.

- Існує тенденція до зниження інституційної ефективності в країнах ЄС. Це стосується як країн, що складають ядро європейської інтеграції (Німеччина і Франція), так і інших країн. У Німеччині знижується ефективність державного управління, захист прав громадян та підзвітність держави, ефективність антикорупційного контролю, правових інститутів. У Франції зменшується ефективність державного управління, захисту прав громадян та підзвітності держави. Коливальні, загалом спадні, тенденції ефективності інститутів захисту прав громадян та підзвітності держави, окрім Німеччини і Франції, в сучасних умовах демонструють також Великобританія, Ірландія, Італія, Греція, Іспанія, Португалія, Естонія, Угорщина, Литва, Латвія, Болгарія, Румунія. За останніми даними в 17-ти країнах зменшився індекс захисту прав громадян та підзвітності держави, в 14-ти країнах знизився індекс ефективності державного управління, в 8 країнах спостерігається зниження ефективності антикорупційного контролю, в 20-ти країнах зменшилася якість регуляторної політики, в 12-ти країнах погіршилася якість інститутів в контексті забезпечення політичної стабільності, в 13 країнах зменшилася якість правових інститутів.

- Країни ЄС, які за всіма показниками інституційної ефективності займають перші місця (Фінляндія, Швеція), належать до групи країн четвертої хвилі інтеграції до ЄС (1995 р.) і досягли високої інституційної ефективності в позаблоковому статусі. Ці країни мають стабільно високі показники, а для деяких індикаторів їх інституційної ефективності характерні висхідні тенденції. При цьому серед країн 5-ої і 6-ої хвиль об'єднання є достатня кількість країн, які досягли максимальної якості інститутів до інтеграції, в той же час протягом перебування в ЄС цим країнам так і не вдалося вийти на рівень максимальної ефективності. Таким чином, інтеграція в ЄС не обов'язково є чинником зростання інституційної ефективності, оскільки країни з сильними інститутами зберігають і примножують якість своїх інститутів, а країни зі слабкими інститутами не демонструють такої залежності.

- Показовим прикладом інституційної адаптації країни зі слабкими інститутами в статусі країни-учасниці ЄС є Болгарія, яка з 2009 року по більшості показників інституційної ефективності (крім ефективності антикорупційного контролю) демонструє спадні тенденції.

- Тому для України як країни з слабкими інститутами також існують значні ризики, пов'язані, з одного боку, з тим, що вона не підвищить якості свого інституційного середовища, в той же час може розбалансувати свій соціоінституційний простір, який сьогодні перебуває у стані певної хиткої, але стабільності.

- Наведена інституційна динаміка дає підстави охарактеризувати стратегічні тенденції інституційного розвитку країн Митного союзу як невизначені, при цьому показники інституційної ефективності в основному знаходяться на низькому рівні в порівнянні з європейським. Росія, як центр інтеграції на пострадянському просторі, не знаходиться в авангарді інституційної якості. За рівнем політичної стабільності та ефективності антикорупційного контролю її показники є найнижчими серед країн МС, за якістю правових інститутів та ефективності регуляторної політики її випереджає Казахстан. У контексті загальної ефективності інституціонального середовища Україна знаходиться приблизно на рівні Росії, Казахстану та за деякими показниками на рівні Білорусі. Втім за останні роки в її інституціональному розвитку намітилися певні позитивні тенденції, зокрема, в контексті захисту прав громадян та підзвітності держави. Ці позитивні тенденції в умовах загальної інституційної слабкості українського суспільного середовища можуть бути втрачені при отриманні Україною статусу країни-учасниці будь-якого інтеграційного об'єднання, в тому числі і МС.

У той же час, беручи до уваги кардинально протилежні рівні розвитку інституційного середовища в ЄС і в країнах МС, усвідомлюючи схожість причин інституційної неефективності в країнах

МС і в Україні, викликаної неподоланим в інституціональному контексті перехідних станом, спираючись на комплементарний підхід, спрямований на досягнення синергетичного ефекту взаємодії при збереженні цілісності і самостійності систем, можна припустити, що в інституціональному контексті більш ефективною в порівнянні з асоціацією з ЄС може стати інтеграція України в МС.

При цьому цілком реальною перспективою може стати розробка і реалізація спільної інституційної модернізації Росії і України за умови створення наднаціонального рівня права, враховуючи інтереси і досвід усіх сторін.

Проблема та Росії і України полягає в тому, що хитку рівновагу інституційного середовища в країнах досягнуто за рахунок реалізації моделі «державно-олігархічного капіталізму» (ДОК). При цьому саме вона є базовою умовою можливої ефективної взаємодії, одночасно будучи причиною небажання України активно взаємодіяти з Росією через не досягнутий наднаціональний баланс в системах регуляторної політики та захисту прав власності.

Модель «державно-олігархічного капіталізму» – це модель замкнутого циклу влади, що не допускає впливу ззовні, тому асоціація з Європою в інституціональному контексті буде довго підточувати інституційний баланс в Україні, до його повного руйнування, при цьому глибинні ціннісні основи будуть поступово втрачатися, а отже – буде втрачатися інноваційна здатність суспільства.

У той же час реалізація подібної економіко-інституційної моделі в Росії і Україні свідчить про глибинну єдність соціоінституційних підстав, на яких будується економічна взаємодія в державах, при цьому важливо, що соціокультурні особливості російського та українського народу не ідентичні, але взаємодоповнювані під егідою єдиної християнської традиції, що не раз в історії виступало фактором модернізаційних процесів і ефективних спільно прийнятих рішень в умовах кризових ситуацій [15]. Важливо в сучасній моделі ДОК бачити не тільки зосередження неефективних механізмів організації економічних процесів, а суттєву перевагу економіко-інституційної подібності Росії та України, що при ефективній взаємодії на наднаціональному рівні дає шанс на інституційну модернізацію, оскільки будь-який інтеграційний процес вимагає наднаціональної інституційної формотворчості і приводить до неминучої ендогенної інституційної модернізації. Важливо, щоб інтеграційні процеси супроводжувалися ефективним захистом прав власності та взаємовигідною регуляторною політикою на наднаціональному рівні.

Література

1. Геєць В. М. Посткризисная архитектура европейского экономического пространства / В. М. Геєць // Международный научно-общественный журнал «Мир перемен». – 2011. – № 1. – С. 137–151.
2. Геєць В. М. Конфигурация геополитической карты мира и ее проблемность / В. М. Геєць // Економіка України – 2011 – №1 – С. 7–21.
3. Геєць В. М. Соціально значущі форми взаємодії населення України та країн ЄС і роль інститутів соціалізації / В. М. Геєць // Науковий журнал «Економіка і прогнозування». – 2012. – № 1. С. 20–35.
4. Гриценко А. А. Монетарні інститути України та проблеми їх інтеграції в інституційну архітектуру Європи / А. А. Гриценко // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – 2011. – № 961. – С. 47–53.
5. Гриценко А. А. Корнівська В. О. Институциональные трансформации в системе регулирования европейских финансовых рынков / А. А. Гриценко // В кн.: Філософія фінансової цивілізації: людина у світі грошей : матеріали IV Міжнар. філософ.-економ. чит. (18–20 трав. 2011 р., Львів). – Львів, 2011 – С. 96–108.
6. Гриценко А. А. Гроші як засіб диференціації та інтеграції фінансово-економічного простору: теоретичні підґрунтя та досвід ЄС / А. А. Гриценко, В. О. Корнівська // Філософія фінансової цивілізації: людина у світі грошей : матеріали V Міжнар. філософ.-економ. чит. – 2012. – С. 14–24.
7. Комплексная оценка макроэкономического эффекта различных форм глубокого экономического сотрудничества Украины со странами Таможенного союза и Единого экономического пространства в рамках ЕврАзЭС (аналитическое резюме) – Санкт-Петербург, 2012. – С. 44.
8. Корнівська В. О. Лібералізація економіки Греції: соціоінституційні наслідки / В. О. Корнівська // Економіка та прогнозування – 2012. – № 2. – С. 60–70.
9. Корнівська В. О. Інверсійний характер єдності європейського монетарного простору / В. О. Корнівська // Економіка та прогнозування. – 2013. – № 1. – С. 109–122.
10. Кузнецов О. В. Україна і Росія в контексті європейської економіко-цивілізаційної парадигми / О. В. Кузнецов // Науковий журнал «Економічний часопис – XXI». – 2010. – №7–8. – С. 10–13.

11. Кузнецов О. В. Європа у глобальному фінансовому просторі: ризики для України та Росії / О. В. Кузнецов // Європейський вектор економічного розвитку : зб. наук. праць. – Вип. 2(13). – 2012. – С. 518–522.
12. Пахомов Ю. М. Украина и Россия между западом и востоком / Ю. М. Пахомов // Науковий журнал «Економічний часопис – XXI». – 2010. – № 5–6. – С. 3–8.
13. Сиденко В. Р. Глобализация – европейская интеграция – экономическое развитие: украинская модель : в 2-х т. Т. 1. Глобализация и экономическое развитие / В. Р. Сиденко.– К. : Феникс, 2008. – 376 с.
14. Сиденко В. Р. Общее европейское экономическое пространство: основные характеристики и модели формирования / В. Р. Сиденко // Європейський вектор економічного розвитку : зб. наук. праць. – Вип. 2(13). – 2012. – С. 560–563.
15. Толочко П. П. Украинцы в России / П. П. Толочко // Газета 2000. –14.02.2013 – Електронний ресурс. – Доступний з: <http://2000.net.ua/2000/aspekty/vzgljad/88253>.
16. Worldwide Governance Indicators – Електронний ресурс. – Доступний з: <http://info.worldbank.org/governance/wgi/index.asp>.

Корни夫ская В. О., Яременко В. Г.

ИНТЕГРАЦИОННЫЕ ПЕРСПЕКТИВЫ УКРАИНЫ В КОНТЕКСТЕ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ В СТРАНАХ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА И ТАМОЖЕННОГО СОЮЗА

На основе компаративного анализа динамики эффективности институтов в странах ЕС, Таможенного союза и в Украине обоснованы институциональные перспективы и риски реализации евроинтеграционных стремлений Украины, которые дают основания полагать, что присоединение Украины к европейскому институциональному пространству не приведет к выравниванию институционального развития, в то же время может дестабилизировать социоинституциональную среду страны. Показано, что противоречия реализации вектора интеграции в направлении Таможенного союза могут быть минимизированы благодаря сходимости экономико– институциональных моделей развития России и Украины.

Ключевые слова: динамика институциональной эффективности, ЕС, Таможенный союз, Украина.

Kornivska V., Yaremenko V.

INTEGRATION PROSPECTS OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF INSTITUTIONAL EFFICIENCY IN THE EUROPEAN UNION AND THE CUSTOMS UNION

On the basis of comparative analysis of the dynamics of the institutions efficiency in the EU, Customs Union and Ukraine it is proved, that Ukraine's accession to the European institutional space will not lead to the equalization of institutional development, while at the same time can destabilize the country. It is shown that contradictions of Customs Union integration vector can be minimized because of the similarity of economic – institutional models of development in Russia and Ukraine.

Key words: the dynamics of the institutions efficiency, EU, Customs Union and Ukraine.

Надійшла до редколегії 24.01.2014.